

Faktablad Barnfridsbrott

I korthet

- Den 1 juli 2021 träder ett nytt brott kallat barnfridsbrott i kraft. Brottet är placerat i 4 kap. 3 § brottsbalken (BrB). Syftet är att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående eftersom dessa barn enligt forskning löper ökad risk att drabbas av både psykisk och fysisk ohälsa.
- Barnfridsbrottet gör det straffbart att låta ett barn bevittna vissa uppräknade brott i 3, 4, 6 och 12 kap. BrB samt straffbara försök till de angivna brotten. Brottet förutsätter att barnet är närstående eller tidigare närstående till både gärningspersonen och målsäganden i grundbrottet (det bevittnade brottet). Relationen mellan gärningspersonen och målsäganden i grundbrottet saknar betydelse. Brottet är gradindelad (ringa, normalgrad, grovt).
- Barnet som bevittnat brott blir målsägande och har rätt till biträde av särskild företrädare/målsägandebiträde.
- *Bevittna* innebär i barnfridsbrottet att barnet ska ha sett eller hört de väsentliga delarna av brottet. Det finns inget krav på att barnet förstår att det som händer utgör ett brott eller att barnet kan ge uttryck för sin upplevelse.
- Barnfridsbrott, som inte är ringa, omfattas av frist enligt FUK 2 a §.
- För åtal i ett barnfridsbrott krävs att grundbrottet är styrkt. Detta innebär att det finns ett nära samband mellan grundbrottet och barnfridsbrottet och brotten bör som huvudregel utredas tillsammans och åtalas samtidigt. Även grundbrottet behöver därför utredas skyndsamt för att FUK-fristen ska kunna hållas.
- Barnfridsbrott ingår i grov fridskränkning.
- Barn som bevittnat brott har tidigare haft en rätt till brottsskadeersättning då vittnen inte är berättigade till skadestånd enligt skadeståndslagen. I barnfridsbrottet är det bevittnande barnet målsägande och har därmed rätt till skadestånd och brottsskadeersättning på samma sätt som målsägande i övriga brott.

Proposition 2020/21:170 Barn som bevittnar brott

Detta faktablad är en sammanfattning av Prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott. Eftersom det är fråga om helt ny lagstiftning finns ingen annan information eller praxis tillgänglig och en stor del av de frågor lagstiftningen väcker överlämnas till rättstillämpningen. Detta faktablad är tänkt att sammanfatta de punkter där ledning för tillämpningen ges i propositionen. Detta är att se som rättslig information i väntan på översyn av befintliga stöddokument för brott mot barn och mot närstående.

Bakgrund

Forskning visar att barn som bevittnar brott löper ökad risk att drabbas av både fysisk och psykisk ohälsa. Enligt Statistiska centralbyråns befolkningsstatistik för år 2019 fanns det ca. 2,2 miljoner barn i Sverige. Flera studier tyder på att vart tionde barn i Sverige någon gång upplevt våld mellan två vuxna, till barnet närstående personer. I studier har framkommit att det är mycket vanligt att våld mellan vuxna utövas i närvaro av barn.

Barnkonventionen är sedan den 1 januari 2020 svensk lag. Barnkonventionen slår fast att alla barn har rätt att växa upp under trygga förhållanden. Enligt artikel 12 ska det barn som är i stånd att bilda egna åsikter tillförsäkras rättigheten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. FN:s barnrättskommitté har riktat kritik mot Sverige på grund av att barn som bevittnar brott inte har ställning som målsägande, saknar rätt till juridiskt biträde och inte hörs utan samtycke från vårdnadshavarna.

I svensk rätt fanns innan barnfridsbrottet inte något brott som uttryckligen tog sikte på barn som bevittnat brott. Misshandel enligt 3 kap. 5 § brottsbalken omfattar visserligen psykisk misshandel men för straffbarhet förutsätts att det går att bevisa att en medicinskt påvisbar effekt som har samband med det psykiska våldet uppstått. Högsta domstolen har också slagit fast att det inte kan utgöra ett ofredande att låta barn bevittna våld (NJA 2005 s. 712). Barn som bevittnat våld har inte tidigare haft ställning som målsägande och det krävs samtycke från vårdnadshavarna för att höra ett barn under 15 år som vittne. Den svenska rättsordningens utformning har inneburit att barnets rätt att komma till tals har blivit begränsad och forskning visar att det kan få svåra hälsomässiga konsekvenser för barn att bevittna våld. Det har därför bedömts att det behövs ett förstärkt straffrättsligt skydd för barn som bevittnar våld.

Utformningen av straffbestämmelsen om barnfridsbrott

Bestämmelsen innebär att barn som bevittnar vissa brott mellan två till barnet närstående eller tidigare närstående personer blir målsägande i ett barnfridsbrott. I lagtexten finns angivet vilka brott det är straffbelagt att låta ett barn bevittna. Det Utvecklingscentrum särskilt vill

uppmärksamma avseende uppräknningen är att misshandel enligt 3 kap 5 § BrB omfattar samtliga fall av misshandel som omfattas av paragrafen, alltså även misshandel, ringa brott även om det inte nämns särskilt i uppräknningen. Detsamma gäller grovt hemfridsbrott som omfattas av 4 kap. 6 § BrB. Även bevittnande av straffbara försök till någon av de uppräknade gärningarna omfattas av straffansvaret. Samtliga brott som finns med i uppräknningen har bedömts vara brott som typiskt sett medför skada för barn att bevittna och det krävs därför inte att någon skada hos barnet kan visas.

Uppsåt

För straffansvar för barnfridsbrott krävs det att gärningen begåtts med uppsåt. Uppsåtet ska täcka både grundbrottet och att det har funnits ett barn som har bevittnat gärningen. Det är tillräckligt med likgiltighetsuppsåt.

Närstående

I barnfridsbrottet görs bedömningen av närståendefrågan utifrån barnets perspektiv. Det som krävs är att barnet är närstående eller tidigare närstående till både gärningspersonen och målsäganden i det brott som bevittnas.

Viss ledning i bedömningen av vilken personkrets som omfattas av begreppet närstående kan hämtas från hur bedömningen görs i fridskränkingsbrottet. Bedömningen måste dock göras ut barnets perspektiv. Som exempel i propositionen framhålls att det kan röra sig om de mer självklara personerna som barnets föräldrar, nya partners till föräldrarna, syskon och bonussyskon men att det även kan vara t.ex. mor- och farföräldrar, syskon till föräldrarna och deras barn. Det som är avgörande är om barnet kan anses ha haft en så nära relation till personen att personen kan anses utgöra en omsorgsperson till barnet eller en annan person som barnet har en stark känslomässig anknytning till i vardagen. Straffbestämmelsen omfattar även det fall att någon av parterna i grundbrottet är tidigare närstående till barnet. I propositionen är det tydligt att syftet med barnfridsbrottet är att så många fall som möjligt ska omfattas av lagrummet. Skrivningarna i propositionen angående närståendebegreppet öppnar för att personkretsen som omfattas av begreppet närstående i barnfridsbrottet kan vara något större än den krets som räknas som närstående i fridskränkingsbrottet.

Avseende tidigare närstående ges som det tydligaste exemplet före detta bonusförälder. Att bestämmelsen ska omfatta även tidigare närstående motiveras med att ett barns relation till en person kan kvarstå lång tid efter t.ex. en separation mellan någon av barnets vårdnadshavare och en person såsom bonusförälder utgjort en omsorgsperson för barnet.

Bevittna

Uttrycket bevittna bör förstås som att barnet ska ha sett eller hört grundbrottet begås. Det är alltså inte tillräckligt att barnet ser följderna av brottet såsom t.ex. blåmärken på en närstående

eller sönderslagna saker. Dock krävs inte att barnet sett hela gärningen utan endast att det har sett eller hört de moment som gör den straffbar såsom våld eller högljudda aggressiva uttalanden eller hot. Vad som krävs för att barnet ska anses ha bevittnat brottet är alltså beroende av vilket grundbrott det är fråga om. Barnets förmåga att ge uttryck för sin upplevelse saknar betydelse. Ett spädbarn som befinner sig t.ex. i famnen på den person som utsätts för grundbrottet ska anses ha bevittnat brottet. Detsamma gäller ett barn med exempelvis en intellektuell funktionsnedsättning som befunnit sig där det hör eller ser vad som händer. Det krävs inte heller att barnet förstår att det som bevittnas utgör ett av de uppräknade brotten. Barnfridsbrottet omfattar även t.ex. hot som uttalas på telefon och övergrepp via internet om ett barn hör eller ser händelsen.

Gradindelning och straffskala

Straffskalan för barnfridsbrott är fängelse i högst två år. Det finns även ett grovt brott där straffskalan är fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. För ringa brott finns en särskild straffskala med böter till fängelse högst 6 månader.

Vad som ska bedömas som ringa brott får avgöras med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet men utgångspunkten bör vara straffskalan för det brott som bevittnas. Som exempel på brott som vid bevitnande kan bedömas som ringa nämns ett mindre allvarligt ofredande eller ett hemfridsbrott som inte är att bedöma som grovt. Även brott mellan två syskon skulle i vissa fall kunna anses som ringa eftersom risken för skada till följd av ett bevitnande kan vara mindre framträdande i ett sådant fall. Även när det gäller bråk mellan syskon som bevittnas måste dock en bedömning av allvaret i det bevitnade brottet göras. Det är inte uteslutet att straffvärdet för barnfridsbrottet kan vara högre än straffvärdet för grundbrottet. Exempel på när den bedömningen kan bli aktuell är i fall där ett uttalat syfte med brottet har varit att begå det inför barnet eller om brottet sker i syfte att straffa barnet eller målsäganden i grundbrottet. I sådana fall kan omständigheterna påverka gränsdragningen såväl mellan ringa brott och brott av normalgraden som mellan brott av normalgraden och grovt brott.

Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska utgångspunkt tas i gärningsmannens handlingssätt. De kvalifikationsgrunder som kan göra att brottet ska bedömas som grovt är att gärningen som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller att gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet. I propositionen ges inga exempel på vilka brott eller vilka omständigheter som kan utgöra ett brott av mycket allvarlig art, utöver att man nämner situationen där ett barn har bevittnat att en närstående har blivit utsatt för mycket allvarligt våld.

Som exempel på kvalifikationsgrunden särskild hänsynslöshet nämns i propositionen endast en situation där den bevitnade gärningen begåtts i syfte att straffa eller förnedra barnet. Frågan om brottet är att bedöma som grovt ska dock alltid avgöras med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet.

Straffskalan för det grova brottet är anpassad för att stämma överens med straffskalan för grovt olaga hot. Eftersom minimistraflet för det grova brottet är fängelse nio månader kommer grovt barnfridsbrott inte ingå i ett åtal för grov fridskränkning utan åtal ska ske i konkurrens mellan brotten.

Åtalsreglerna

Barnfridsbrottet faller under allmänt åtal. Av brotten i brottskatalogen i 4 kap 3 § BrB kräver ofredande och hemfridsbrott i vissa fall åtalsprövning. För det fall att åtal övervägs för barnfridsbrott med anledning av ett bevittnande av ett av dessa brott torde det enligt propositionen många gånger finnas skäl att göra bedömningen att åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Förhållandet mellan barnfridsbrottet och grundbrottet

Ett åtal för barnfridsbrott kräver att grundbrottet är styrkt och lagstiftarens utgångspunkt är att de två brotten bör prövas i samma rättegång. Eftersom barnfridsbrottet, som inte är ringa, omfattas av frist enligt FUK 2 a § innebär detta att även grundbrottet kommer behöva utredas skyndsamt. Det innebär också att en naturlig följd av att grundbrottet ogillas i domstol är att även barnfridsbrottet måste ogillas.

Propositionen lämnar visserligen ett visst utrymme för att åtala ett barnfridsbrott utan att åtal väcks för grundbrottet om grundbrottet ändå kan anses styrkt. Som exempel på sådana situationer nämns preskriberade grundbrott och brott där åtalsprövning krävs och brotten ej angetts till åtal. Det faktiska utrymmet för ett sådant åtal synes tämligen begränsat.

Skadestånd/brottsskadeersättning

Med barnfridsbrottets införande får barnet som bevittnat brott en ställning som målsägande, vilket innebär att barnet kan ha rätt till skadestånd i enlighet med skadeståndslagens bestämmelser på samma sätt som i övriga brott. I anledning av detta upphör 9 § brottsskadelagen att gälla i samband med införandet av barnfridsbrottet.

Särskild företrädare

Uppdraget för den särskilda företrädaren utvidgas den 1 juli 2021 till att även omfatta åtgärder vid verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning. Detta torde inte ha någon praktisk betydelse för åklagarnas arbete.

